

Töösuhete kestus keerulistel aegadel

Kommenteeritud kokkuvõte

Sissejuhatus

Majanduskeskkonnas viimastel aastakümnetel toimunud muutuste tõttu tuntakse üha kasvavat muret töökohtade stabiilsuse vähenemise ja mudeli „üks töökoht kogu eluks“ kadumise pärast. Kardetakse, et üleilmastumine ja tehnoloogiline areng on põhjustanud tööturul muutusi, mis on omakorda vähendanud töösuhete kestust (s.o ajavahemik, mille jooksul töötaja on pidevalt töötanud sama tööandja heaks). Lisaks nendele potentsiaalselt pikaajalistele suundumustele võis töökohtade stabiilsust mõjutada ka hiljutine majandus- ja finantskriis.

Uuring annab tervikliku ülevaate töösuhete kestuse muutumisest ajavahemikus 2002–2012. Selles analüüsitakse Euroopa Liidu tööjõu-uuringu (EU-LFS) andmeid kasutades töösuhete jaotumist keskmise pikkusega, lühi- ja pikaajalisteks töösuheteks. Uuring hõlmab Euroopa Liidu 27 liikmesriiki (v.a Malta) ning erinevaid sotsiaaldemograafilisi näitajaid ja töökohta iseloomustavaid tegureid, hinnates eelkõige töösuhete kestuse muutumist enne kriisi ja selle ajal. Samuti uuritakse töösuhete kestuse ja töötasu seost.

Poliitikataust

Töökohtade ringlust mõjutavad töökaitseseadus ja majandustsükli volatiilsus – see aitab ühtlasi selgitada töösuhete erinevat kestust eri riikides. Töötajad on töösuhete kestusest ülimalt huvitatud, sest seda saab tõlgendada töökohtade stabiilsuse näitajana. Töösuhete kestuse taseme ja struktuuri muutusi uurides on võimalik hinnata, kas töökohtade stabiilsus on tegelikult vähenenud (ja millisel määral) või kas hirm töösuhete kestuse vähenemise ja mudeli „üks töökoht kogu eluks“ kadumise pärast on liialdatud.

Oluline on teha vahet töökohtade stabiilsusel (mille näitaja on töösuhete kestus) ja töökohakindlusel, nagu seda tajuvad töötajad. Peale töö kaotamise riski võivad töökohakindlust mõjutada ka töö kaotamise tagajärjed, mis omakorda sõltuvad uue töökoha leidmise väljavaadetest ja eeldatavast kaitsest töötuse korral (töötushüvitised või aktiivne tööturupoliitika). Kui töötuse tase on kõrge, võib töökohti pidada ebastabiilsemaks, kuigi see ei pruugi kajastuda töösuhete kestuse lühenemises.

Peamised tähelepanekud

- Euroopa Liidu tasandil pikenes töösuhete keskmine kestus 116,5 kuult 2002. aastal 123 kuule 2012. aastal.
- Enne kriisi (2002–2007) olid riikide vahel selged erinevused: töösuhete keskmine kestus oli lühim Lätis (86 kuud) ja pikim Sloveenias (137 kuud). Sellistes Lääne-Euroopa riikides nagu Austria, Belgia, Luksemburg, Madalmaad ja Saksamaa ning Vahemere maades (v.a Hispaania) oli töösuhete keskmine kestus suhteliselt pikk, kuid Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (v.a Sloveenia) ning Iirimaa ja Ühendkuningriigis oli see seevastu lühike. Tundub, et need riikidevahelised erinevused on tihedalt seotud riikide institutsioonilise raamistikuga (nt nende töökaitsealased õigusaktid).
- Kriisiperioodil (2008–2012) vähenes töösuhete keskmine kestus töökohtade kadumise tõttu enamikus riikides – see mõjutas lühemaajalise töösuhetega töötajaid suhteliselt rohkem kui pikemaajalise töösuhetega töötajaid. Töösuhete keskmine kestus vähenes seitsmes riigis, 12 riigis see pikenes ja veel seitsmes riigis oli toimunud muutus lühem kui üks kuu. Kriisist eriti rängalt mõjutatud riikides (Eesti, Hispaania,

lirimaa, Itaalia, Kreeka, Läti ja Portugal) toimus töösuhete keskmise kestuse oluline pikenedmine.

- Keskmise kestuse pikenedmist kriisist alates saab selgitada üleminekuga suhtelistelt pikemaajalistele töösuhetele. Lühiajaliste töösuhete arv kriisi ajal vähenes, kuid pikaajaliste töösuhete osakaal osutus Euroopa Liidu tasandil suhteliselt stabiilseks. Väga pikaajaliste töösuhete levik hoogustus kogu analüüsitud ajavahemiku jooksul.
- Töösuhete kestuse põhjal saab eristada nelja riikide rühma. Lääne-Euroopa riikides ja mõnedes Vahemere maades on töösuhete keskmine kestus lühiajaliste töötajate väiksema osakaalu ja pikaajaliste töötajate suurema osakaalu tõttu kõige pikem. Balti riikides, Hispaanias, Iirimaa, Taanis ja Ühendkuningriigis on töösuhete keskmine kestus lühiajaliste töötajate suurema osakaalu ja pikaajaliste töötajate väiksema osakaalu tõttu seevastu kõige lühem. Soomes ja Rootsis on töösuhete keskmine kestus polariseeritud, sest nii pikaajaliste kui ka lühiajaliste töötajate osakaal on kõrge. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides on kestuste jaotus üldiselt kokkusurutum, sest mõlemad nimetatud osakaalud on keskmisest madalamad.
- Euroopa Liidus tervikuna on meeste töösuhete keskmine kestus pikem kui naistel, kuigi see lõhe vähenes ajavahemikus 2002–2012. Selle üldise suundumuse taustal esinesid eri riikides nii enne kriisi kui ka kriisi ajal suured erinevused. Töösuhete keskmise kestuse puhul esinevat soolist lõhet saab suuresti selgitada teiste teguritega – näiteks töötavad naised sektorites, kus töösuhete keskmine kestus on lühem, nagu hotellide ja restoranide sektor.
- Täiendav analüüs näitas, et töösuhete kestuse pikenedmine (Euroopa Liidu tasandil tervikuna, kuid ka paljudes üksikutes liikmesriikides), eriti kriisieelsel ajal, oli põhjustatud tööjõu vanuselises koosseisus toimunud muutustest. See tähendab, et kui eri vanuserühmade osakaalud oleksid jäänud samaks, oleks töösuhete keskmine kestus vähenenud.

- Ajutiste töötajate töösuhete kestus muutus kriisi ajal eri riikides väga erinevalt. Ajutiste töötajate osa liikmesriikide tööturul on seega riigiti väga erinev.
- Töötasu ja töösuhete kestuse suhte analüüsist ilmnes positiivne seos töösuhete kestuse ja selle tõenäosuse vahel, et töötaja töötasu suureneb samal töökohal töötades esimese üheksa aasta jooksul. Pärast üheksat aastat vähenevad töötaja väljavaated saada töösuhete pikemaajalise kestuse tõttu edaspidi suuremat töötasu. Leiti, et töösuhete alguses suureneb väljavaade saada edaspidi suuremat töötasu võrreldes jäämisega esialgsesse palgadetsiili 8% aastas.

Järeldused

Institutsiooniline raamistik on tähtis: töökaitsealased õigusaktid on tihedalt seotud riikide erinevustega töösuhete kestuses.

Töösuhete kestuse muutumine on tihedalt seotud majandustsükliga, kusjuures töösuhete kestus on tavaliselt tsüklile vastupidine. Aastatel 2002–2008 oli eri riikides olukord küll erinev, kuid kriisi ajal pikenes töösuhete keskmine kestus enamikus riikides, sest lühiajalised töökohad kadusid ebaproportsionaalselt rohkem ja töökohti loodi vähem.

Tundub, et töösuhete kestuse olulisele pikenedmisele kriisieelsel ajal aitas kaasa ka tööjõu vananemine. Ometigi tundub, et domineerib lühemaajalistele töösuhetele ülemineku suundumus. Nimelt oleks töösuhete kestus vähenenud 2,6 kuu võrra ajavahemikus 2002–2012, kui tööjõu demograafiline struktuur oleks olnud stabiilne. Kuigi kirjeldavatest tõenditest ei ilmne töösuhete keskmise kestuse lühenemist ega pikaajaliste töösuhete osatähtsuse vähenemist, näitab teatud sotsiaaldemograafiliste näitajate ja töökohta iseloomustavate tegurite analüüs töösuhete keskmise kestuse lühenemise domineerivat suundumust.

Lisateave

Aruanne *Job tenure in turbulent times* („Töösuhete kestus keerulistel aegadel“) on avaldatud veebilehel <http://eurofound.europa.eu/publications>.

Lisateave: Carlos Vacas-Soriano, teadur, cva@eurofound.europa.eu.